

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЧОРНОМОРСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ПЕТРА МОГИЛИ

ЮРЧЕНКО Наталія Сергіївна

УДК 378.016:[364-43:316.46](043.3)

**«РОЗВИТОК ЛІДЕРСЬКИХ ЯКОСТЕЙ У СТУДЕНТІВ –
МАЙБУТНІХ МЕНЕДЖЕРІВ СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ»**

спеціальності 231 – «Соціальна робота»

АВТОРЕФЕРАТ

магістерської роботи

за освітньою програмою «Соціальна робота»

Миколаїв – 2019

Магістерською роботою є рукопис.

Роботу виконано в Чорноморському національному університеті імені Петра Могили,
Міністерство освіти і науки України.

Науковий керівник: кандидат наук з державного управління, старший викладач

АКИМОВА Тетяна Юрїївна

Чорноморський національний університет

імені Петра Могили.

Рецензент: кандидат наук з державного управління, доцент

ТИМОФЄЄВ Сергій Павлович

Чорноморський національний університет

імені Петра Могили.

Захист відбудеться *27 лютого 2018 року о 10.00* на засіданні кафедри соціальної роботи, управління і педагогіки Чорноморського національного університету імені Петра Могили, за адресою: 54003, м. Миколаїв, вул. 1-а Воєнна, 2.

З роботою можна ознайомитись на кафедрі соціальної роботи, управління і педагогіки Чорноморського національного університету імені Петра Могили, за адресою: 54003, м. Миколаїв, вул. 1-а Воєнна, 2.

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність дослідження. Актуальність даної теми з кожним роком зростає. Це пов'язано з багатьма різними факторами, а особливо зі стрімким розвитком суспільства та інформаційних технологій. Такі глобальні зміни сильною мірою впливають на людський фактор. Змінюються цінності, пріоритети, менталітет людської спільноти. Саме молодь, а особливо студентська молодь, найбільшою мірою повинна вміти соціалізуватися та пристосовуватися до тих змін, які відбуваються. Особливо це важливо для менеджерів соціальної сфери адже саме від них залежить якість надання допомоги соціально незахищеним категоріям населення.

Вища освіта в Україні швидкими темпами інтегрується у європейський простір. Це впливає на реформування вищої професійної освіти, впровадження в процес виховання нових технологій та інновацій. Які в свою чергу пов'язані з розвитком науково технічного прогресу та роблять процес навчання більш легким та доступним. Через такі інноваційні процеси суспільство потребує кваліфікованих фахівців, які є ініціативними, активними та обізнаними у різних сферах. На сьогоднішній день завданням сучасної вищої освіти є в першу чергу створення умов, які допоможуть виховати фахівця – лідера з активною життєвою позицією, фахівця, здатного приймати управлінські рішення у будь-яких сферах діяльності.

Проблематику лідерства досліджували Е. Абашкіна, Г. А. Авцинова, Е. Афонін, Г. Ашин, В. Біленко, Р. Войтович, В. Гошовська, І. Дегтярьова, Т. Загородній, Т. Кравченко, М. Логунова, М. Морарь, О. Нестуля, С. Нестуля, Л. Пашко, Т. Підлісна, М. Пірен, І. Сурай та ін. Аналіз останніх досліджень і публікацій свідчить, що серед зарубіжних дослідників проблемою лідерства займалися: І. Адісес, С. Барнес, У. Бенніс, К. Бланчард, Л. Джуелл, Р. Ділтс, С. Кові, Д. МакКлелланд, Дж. Максвелл, А. Менегетті, Г. Мінсберг, С. Саймон, Г. Юкл та ін.

Результатами досліджень даного явища стали такі теорії як теорія лідера Е. Богардуса, К. Бірда, В. Бінхама, теорія ситуаційного лідерства Г. Персона, М. Белбіна, П. Друкера, системна теорія лідерства Ф. Фідлера тощо. Створення умов для розвитку лідерських якостей і формування соціально активної особистості стали предметом дослідження Д. Алфімової, Л. Локошко, Т. Прохоренко, К. Садохіної, В. Татенко, О. Тихомирової, О. Чорної, В. Ягоднікової та ін. Проблеми інноваційної діяльності викладача, упровадження інноваційних методів навчання в освітній процес вищого навчального закладу, їх вплив на розвиток професійних та особистісних якостей майбутніх фахівців досліджували О. Абдалова, А. Алексюк, І. Доброскок, В. Коцур, В. Кремень, В. Ільїна, С. Нікітчина, П. Саух та інші вчені.

Попри таку велику кількість досліджень в науковій літературі відсутні ґрунтовні дослідження щодо розвитку лідерських якостей у студентів, а саме менеджерів соціальної сфери, що пояснює актуальність теми дипломної роботи **«Розвиток лідерських якостей у студентів – майбутніх менеджерів соціальної сфери»**.

Виходячи з актуальності обраної теми та ступеню її розробленості в науковій літературі **метою дипломної роботи** є теоретично обґрунтувати, емпірично дослідити та запропонувати рекомендації щодо покращення розвитку лідерських якостей у студентів – майбутніх менеджерів соціальної сфери.

Відповідно до мети нами були визначені наступні **завдання**:

- визначити сутність поняття «лідерство» та його типи;
- дослідити роль лідерства у студентському середовищі в закладах вищої освіти;
- охарактеризувати особистісно-професійні та лідерські якості у студентів – майбутніх менеджерів соціальної сфери;
- обґрунтувати педагогічні умови та етапи формування лідерських якостей студентів;

– розробити програму та аналіз результатів дослідження рівня лідерських якостей у студентів – майбутніх менеджерів соціальної сфери;

– запропонувати шляхи удосконалення розвитку лідерських якостей у студентів – майбутніх менеджерів соціальної сфери;

Об’єктом дослідження є лідерські якості.

Предметом дослідження є особливості розвитку лідерських якостей у студентів – майбутніх менеджерів соціальної сфери.

Для виконання завдань був використаний комплекс взаємопов’язаних теоретичних **методів** дослідження. Методологічною основою дослідження стали загальнонаукові та спеціальні методи наукового пізнання. Зокрема, в дослідженні нами були використані такі методи: загальнонаукові (аналіз, синтез, систематизація, узагальнення зібраного матеріалу); теоретичні (аналіз наукової літератури з досліджуваної проблеми); емпіричні (спостереження, бесіда, опитування); математичної статистики (для обробки статистичних даних).

Наукова новизна. Наукова новизна полягає у розробці пропозицій щодо вдосконалення навчального процесу у закладах вищої освіти, що сприятиме ефективному розвитку лідерських якостей у менеджерів соціальної сфери.

Теоретична значущість роботи. На основі аналізу наукової літератури структуровано інформацію щодо сутності поняття «лідерство» та класифікації його типів, досліджено соціально-психологічну характеристику студентської групи; обґрунтовано педагогічні умови та етапи формування лідерських якостей студентів; проаналізовано професійні та лідерські якості для менеджерів соціальної сфер.

Практичне значення роботи. Результати аналізу наукової роботи можуть стати корисними при вивченні навчальних дисциплін з відповідної тематики, зокрема таких дисциплін як «Основи лідерства», «Практична

психологія», «Соціальна робота з різними категоріями клієнтів», «Інновації в соціальній роботі» тощо.

Експериментальна база. Дослідження магістерської роботи проводилося на базі кафедри соціальної роботи, управління і педагогіки ЧНУ імені П. Могили.

Апробація роботи. Основні положення та результати дослідження доповідались та обговорювалися на: XI міжнародній науково-практичній конференції «Актуальні дослідження в соціальній сфері» (м. Одеса, 2018); Студентській науково-практичній конференції «Впровадження європейських соціальних стандартів в Україні» (м. Миколаїв, 2016); Студентській науково-практичній конференції «Реалізація євро інтеграційної політики: суспільно-політичний та безпековий аспекти» (м. Миколаїв, 2018); Ольвійський форум – 2018: Стратегії країн Причорноморського регіону в геополітичному просторі «Реалізація євроінтеграційної політики України: суспільно-політичний та безпековий аспекти»; «Могилянські читання – 2018: Досвід та тенденції розвитку суспільства в Україні: глобальний, національний та регіональний аспекти».

Публікації. Основні теоретичні положення та висновки магістерської роботи відображено в чотирьох наукових працях. У тому числі 1 – стаття в студентській науковій збірці та 3 – матеріали конференцій. Загальний обсяг публікацій, що належать автору 0,6 друк. арк.

Структура роботи. Магістерська робота складається зі вступу, двох розділів, висновків до них, загальних висновків, списку використаних джерел із 70 найменувань та додатків. Загальний обсяг магістерської роботи складає 103 сторінок, з них 75 основного тексту.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовується актуальність теми магістерської роботи, представлено мету і завдання, визначено об'єкт та предмет, сформульовано

методологію і експериментальну базу дослідження, показано наукову новизну, теоретичну і практичну значущість отриманих результатів, апробацію результатів.

У першому розділі **«Теоретичні засади формування лідерських якостей у студентів – майбутніх менеджерів соціальної сфери»** було проаналізовано думки вчених стосовно таких понять як «лідер», «лідерство», «студентський вік», «студентська група», «соціально-психологічний клімат студентської групи» охарактеризовано сутність і зміст даних понять.

Охарактеризовано основні класифікації стилів та типів лідерства. Науковцями в багатьох їх працях доведено, що лідерство бере свій початок дуже давно і починає розвиватися разом з суспільством. Воно торкається будь-якої сфери життєдіяльності людини. З плином часу та розвитком людства змінювалися трактування феномену лідерства але його зміст та роль залишаються незмінними впродовж століть. Більшість науковців опираючись на власний досвід та знання обирають свій підхід до трактування поняття лідерства.

Також досліджено роль лідерства у студентському середовищі та соціально-психологічну характеристику студентської групи її структуру. Як зазначають вчені студентська група є офіційно створеною, в ній відбуваються різні процеси і вона є керованою. Внутрішньо студентська група поділяється на підгруп, які відрізняються стосунками студентів та їх родом діяльності. Існують різноманітні фактори впливу на інтеграцію групи в навчальний процес та на соціалізацію окремого студента в даній групі. Одним з впливовіших факторів є лідерство та лідерські здібності у студента. Саме наявність лідерських навичок у студента допомагають йому якнайшвидше влитися в колектив, набути в ньому певну вагому роль, взяти на себе певну відповідальність. Наступним впливовим фактором є соціально-психологічний клімат групи. Він охоплює взаємовідносини та спільну діяльність у групі. Також до нього можна віднести і формальне неформальне

лідерство, вирішення та створення конфліктних ситуацій, спільну активність та підготовленість до навчання, стосунки з викладачами.

В сучасних умовах посилюється значущість лідерських якостей особистості. Безпосередньо це стосується і менеджерів соціальної сфери адже для їх сфери діяльності досить пріоритетним є мати та застосовувати на практиці лідерські якості. Розвиток лідерських якостей, напряду залежить від сформованих або несформованих професійних якостей людини.

Викладене актуалізує необхідність дослідження даної теми. А саме застосування конкретних заходів у навчальному процесі щодо ефективного розвитку лідерських якостей у студентів та застосування їх на практиці.

У другому розділі **«Педагогічні умови формування лідерських якостей у студентів – майбутніх менеджерів соціальної сфери»** обґрунтовано педагогічні умови та етапи формування лідерських якостей студентів. Представлено програму дослідження та аналіз результатів дослідження щодо виявлення рівня лідерських якостей у студентів – майбутніх менеджерів соціальної сфери. Також запропоновано шляхи удосконалення розвитку лідерських якостей у студентів – майбутніх менеджерів соціальної сфери.

Вчені виділяють такі основні педагогічні умови формування лідерських якостей як урахування специфіки формування лідерських якостей студентів у поза аудиторній діяльності, розвиток в них стійкої мотивації до формування їхніх лідерських якостей, стимулювання рефлексивного ставлення до процесу формування лідерських, здійснення постійного моніторингу рівня сформованості у студентів лідерських якостей.

На сьогоднішній день завданням сучасної вищої освіти є в першу чергу створення умов, які допоможуть виховати фахівця – лідера з активною життєвою позицією, фахівця, здатного приймати управлінські рішення у будь-яких сферах діяльності. Теоретичний аналіз та узагальнення матеріалу з даної проблеми дало змогу дійти висновку, що дана тематика є недостатньо розкритою в наукових розробках та емпіричних дослідженнях.

Саме тому необхідно розширити практичний аспект даної проблематики, а також з цією метою нами було проведено дослідження серед майбутніх менеджерів соціальної сфери щоб визначити рівень лідерських якостей у студентів. Для його проведення було розроблено програму експериментального дослідження. Також нами була використана спеціальна анкета-методика, яка має назву «Діагностика лідерських здібностей». Автори методики Є. Жариков і Є. Крушельницькій (Додаток А).

У дослідженні брали участь студенти п'ятого та шостого курсу Чорноморського національного університету імені Петра Могили. Зокрема, було опитано 21 особа, (з них 10 осіб – представники 561 групи, кафедри соціальної роботи, управління і педагогіки; 11 осіб – представники 661 групи, кафедри соціальної роботи, управління і педагогіки).

Дослідження показало наступні результати, які можна побачити у таблиці 1

Таблиця 1

Результати опитування

№ з/п	Показник	Студенти п'ятого курсу	Студенти шостого курсу	Всього осіб
1.	Низький рівень	3 (27,3%)	2 (18,2%)	5
2.	Середній рівень	5 (54,5%)	6 (54,5%)	11
3.	Високий рівень	2 (18,2%)	3 (27,3%)	5
	Всього	10	11	21

Рейтинг опитаних респондентів має такий вигляд 561 група (Рис 1.):

- I місце – середній рівень;
- II місце – низький рівень;
- III місце – високий рівень.

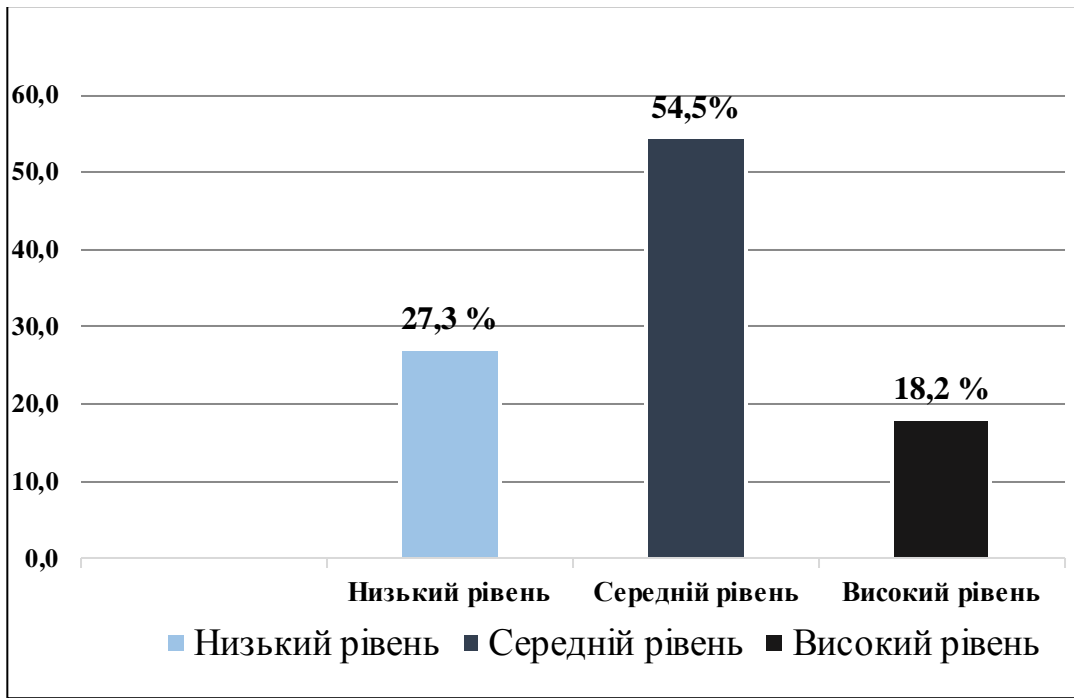

Рис 1. Визначення рівня лідерських якостей студентів – майбутніх менеджерів соціальної сфери (561 група, ЧНУ імені Петра Могили)

Рейтинг опитаних респондентів для 661 групи (Рис. 2.):

I місце – середній рівень;

II місце – високий рівень;

III місце – низький рівень.

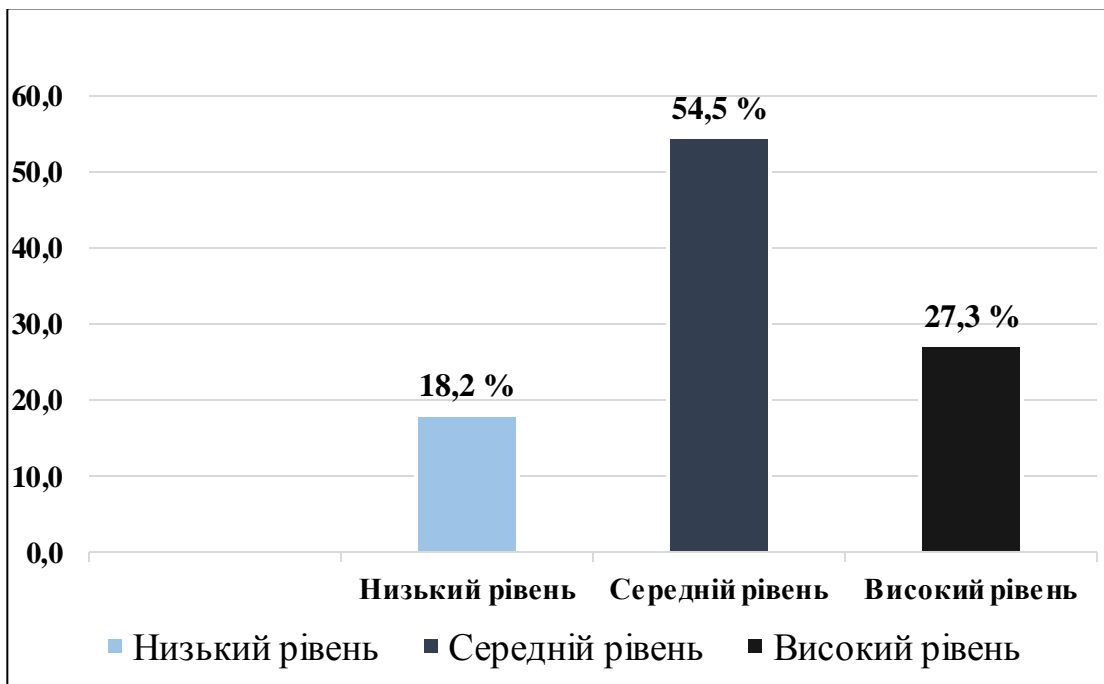

Рис 2. Визначення рівня лідерських якостей студентів – майбутніх менеджерів соціальної сфери (561 група, ЧНУ імені Петра Могили)

Порівнявши результати дослідження п'ятого та шостого курсів і зобразивши їх в гістограмах. Було виявлено, що на цих курсах переважає середній рівень виявлення лідерських здібностей у студентів, а саме відсотки збігаються. Різниця між курсами полягає у тому, що на шостому курсі значно більший відсоток «високого рівня», коли на п'ятому курсі навпаки вищий низький рівень.

Отримавши результати емпіричного дослідження ми проаналізували співвідношення між рівнями сформованості лідерських здібностей за статтю (Рис. 3).

Результати показали, що високий рівень сформованості лідерських здібностей значно більший у чоловіків – 66,70% ніж у жінок – 5,71% . Жінки переважають у середньому рівні сформованості лідерських здібностей – 51,43%. У чоловіків відсутній низький рівень – 0%, а ось у жінок достатньо великий відсоток низького рівня сформованості лідерських здібностей – 42,90%.

- Високий рівень – Чоловіки 66,70% , Жінки 5,71%
- Середній рівень – Чоловіки 33,30% , Жінки 51,43%
- Низький рівень – Чоловіки 0% , Жінки 42,90%

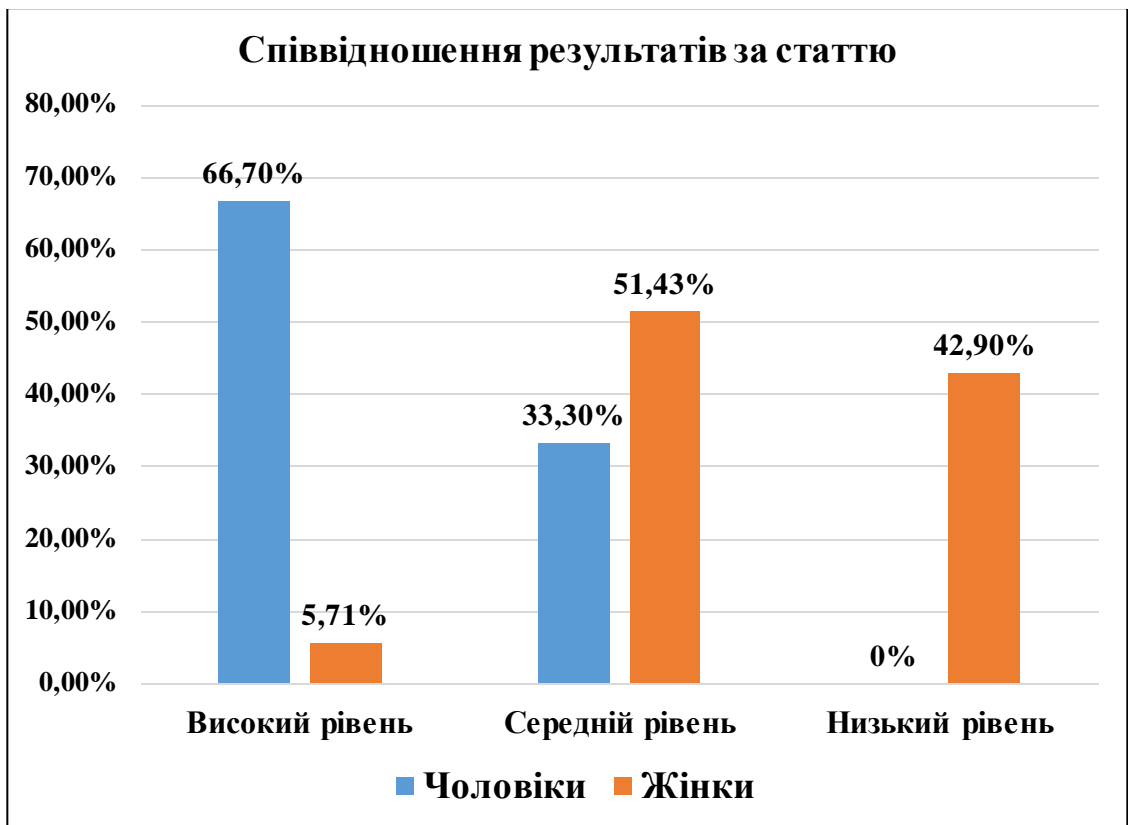

Рис 3. Співвідношення рівня лідерських якостей студентів – майбутніх менеджерів соціальної сфери (ЧНУ імені Петра Могили)

Таким чином, за результатами опитування ми дослідили рівень сформованості лідерських здібностей у майбутніх менеджерів соціальної сфери.

Дана методика допомогла охарактеризувати студентів в різних сферах їх життєдіяльності та виявити прояв лідерських якостей в цих сферах. Опитування було поділене на певні блоки питань. Перший блок питань стосувався того, як студенти відчують себе в колективі, тобто це можуть бути сім'я, друзі, студентська група. За результатами опитування більшість студентів надають перевагу знаходитися у центрі уваги але уникають гострих дискусій, в той же час вони вважають, що не мають значного впливу на інших. Другий блок запитань стосувався особистісних якостей студентів як лідерів. Виявилось, що більшість опитованих вважають себе нервово стійкими, не опускають руки під час труднощів, відчують відповідальність за покладені на них обов'язки та поважають інтереси інших людей. Останній

блок запитань стосувався організаторських здібностей респондентів щодо їх професійної сфери та їх розуміння поняття «справжнього лідера» та його якостей. Більшість студентів вважають гарними свої організаторські здібності але не застосовують їх. Лише невеликий відсоток брали на себе відповідальність організовувати різні заходи та керувати колективом. Також результати вказують на те, що більшість респондентів правильно розуміють поняття справжнього лідера, на їх думку це компетентна особа, яка радиться та прислухається до інших.

Також ми порівняли рівень сформованості лідерських здібностей за статтю і зробили висновки. У чоловіків краще сформовані лідерські здібності це показали результати високого рівня сформованості. Також в них зовсім відсутній низький рівень. У жінок переважає середній рівень і майже відсутній високий, а також значний відсоток жінок мають низький рівень сформованості лідерських здібностей.

Обґрунтувавши та дослідивши всі аспекти даної проблеми виокремили дві педагогічні умови, які є важливими для ефективного розвитку лідерських якостей у студентів – майбутніх менеджерів соціальної сфери. Також спираючись на ці умови ми розробили рекомендації щодо їх вдосконалення.

Першою педагогічною умовою, яку ми пропонуємо є *збагачення змісту навчально-методичної роботи*. Дана умова передбачає включення в дисципліни навчального плану модулів з лідерства. Задля реалізації даної умови ми розробили навчально методичний комплекс (НМК) з дисципліни «Основи лідерства». Детальна характеристика навчально методичного комплексу міститься у Додатку Б магістерської роботи.

Розробивши навчально методичний комплекс ми дослідили навчальний план за яким навчаються магістри спеціальності соціальна робота. Таким чином, ми визначили ті дисципліни в які на наш погляд можна включити лекційні модулі з розробленої нами дисципліни «Основи лідерства».

На нашу думку, доцільно буде виокремити такі дисципліни:

- Педагогіка вищої школи.

- Інновації в соціальній роботі.
- Прикладні методики в соціальній роботі.

Дані дисципліни наявні у навчальному плані підготовки студентів – майбутніх менеджерів соціальної сфери. На наш погляд, доцільним буде включити в них модуль з дисципліни **«Основи лідерства»**. Окремі теми можна запозичити в навчально-методичному комплексі з дисципліни **«Основи лідерства»** розробленим автором магістерської роботи.

Ми пропонує збагатити зміст навчального матеріалу деяких дисциплін, що сприятиме процесу загальнопедагогічної та спеціальної підготовки майбутніх менеджерів соціальної сфери, а також сприятиме ефективному розвитку в них лідерських якостей.

Курс **«Педагогіка вищої школи»** ми пропонуємо збагатити одним з модулів дисципліни **«Основи лідерства»**, а саме **«Теоретичні основи дослідження лідерства»**. В даному модулі наявні теми лекційних занять, які будуть доцільно доповнювати курс Педагогіки вищої школи. У даному курсі особлива увага приділяється саме поняттю лідерства, розкривається його сутність та природа виникнення. Дисципліна педагогіка вищої школи має також включати в себе тематики, що стосуються стилів управління, типів лідерства та розкриття ролі лідерства в організаціях, професійній діяльності та педагогічній діяльності. Наприклад, це можуть бути такі теми:

Тема: Природа, визначення і зміст поняття лідерства.

Природа та визначення поняття лідерства. Сутність лідерства. Традиційні концепції лідерства. Нове в теоріях лідерства. Лідерство як специфічний тип стосунків управління.

Тема: Соціально-психологічні особливості студентських груп та наукововикладацьких колективів.

Студентська група та її соціально-психологічні особливості. Лідерські процеси у студентській групі та проблеми формування особистісних якостей. Соціально-психологічні основи індивідуальних та групових методів навчання.

Тема: Лідерство як управлінський феномен.

Принципова роль лідерства в організації. Критерії порівняння та основні правила поведінки менеджерів. Відмінності між менеджерами і лідерами з точки зору створення нових цінностей. Якості, які визначають лідерство в інтелектуальних організаціях. Керівництво та лідерство в навчальних закладах. Стиль управління та його психологічна ефективність. Психологічні передумови підвищення ефективності праці викладачів. Дослідницьке лідерство в сучасному університеті.

До курсу **«Інновації в соціальній роботі»** ми пропонуємо включити такі теми:

Тема: Поведінкові підходи до лідерства.

Поведінкові підходи до лідерства: модель континууму (Р. Танненбаум, В. Шмідт). Двовірна модель участі підлеглих, управлінська решітка (Ф. Блейк, Дж.Моунтон). Вдосконалення і створення методів управління та лідерства, як галузь інновацій у соціальній сфері організацій.

Тема: Ситуаційний підхід до дослідження лідерства.

Ситуаційний підхід до дослідження лідерства: теорія найменш пріоритетного працівника (Ф. Фідлер). Теорія ситуаційного лідерства (П. Херсі, К. Бланшар), теорія «шлях - мета» (Р. Хаус). Нормативна модель прийняття рішень (В. Врум, П. Йеттон, А. Яго). застосування стратегічного документу «Ключові компетенції для вищих керівників» (Executive Core Qualification), який містить п'ять груп лідерських компетенцій в соціальних організаціях. Лідерство як явище в антикризовому управлінні.

Курс **«Прикладні методики в соціальній роботі»** ми пропонує збагатити модулем, який буде нести в собі більш практичний характер. Його головна тематика «Лідерство як основа успішної професійної діяльності соціального працівника». В даному модулі наявні теми, які характеризують методи та технології роботи менеджера соціальної роботи. Прикладний характер даного модуля буде доцільним для ефективного розвитку у

студентів лідерських якостей, а також застосуванні цих знань у практичній діяльності соціального працівника.

Тема: Проблема лідерства в соціальній роботі в громаді.

Труднощі в процесі залучення в роботу з громадою. Зміст та значення партнерства для роботи в громаді.

Тема: Технології управління мотивацією та створення мотивуючого середовища.

Що таке «особистісні конструкти» (по Дж.Келли) і що вони дають керівнику. (Розуміння особистих конструктів = розуміння психології підлеглого). Управління співробітником на основі його особистісних конструктів як ключова умова створення персональної мотивуючої середовища. Види конструктів. Способи виявлення особистих конструктів співробітників. Практикум з виявлення конструктів і проектування мотивуючої середовища для співробітника.

Дисципліна «**Основи лідерства**» поєднує в собі різні аспекти, а саме педагогічний, психологічний, інноваційний та має прикладний характер. Таким чином, збагачуючи дані дисципліни модулями з лідерства ми досягнемо виконання першої педагогічної умови. Результат неодмінно буде позитивний, студенти отримають більш глибокі теоретичні знання с основ лідерства, а також зможуть освоїти практичні навички для розвитку в собі лідерських якостей та застосуванні їх у практичній діяльності.

Другою педагогічною умовою є *безпосередньо розвиток необхідних лідерських якостей у студентів майбутніх менеджерів соціальної сфери*. Дану умову ми пропонуємо реалізовувати через різноманітні заходи, які безпосередньо будуть впливати на розвиток у студентів лідерських якостей. Тобто потрібно створити таку навчальну і позанавчальну діяльність для студентів, щоб можна було максимально проявляти та розвивати якості лідера. Ми пропонуємо виокремити ряд заходів, які будуть ефективно впливати на їх розвиток у студентів. Ці заходи можна реалізовувати за допомогою таких методів:

Ігрові (імітаційні вправи, ділові ігри, рольові ігри, мозковий штурм, ігрове проектування, перегляд мотивуючих роликів або фільмів). Перелічені ігрові методи спрямовані на розв'язання творчих завдань. Так, можна виділити вправу «Гармонізація цілей», яка проводиться у формі мозкового штурму, під час якого студенти в міні-групах отримують завдання на основі ситуації з власного життєвого досвіду; вправу «Я можу бути лідером тому що...» під час якої студенти вчаться знаходити свої сильні сторони, усвідомлювати свої власні ресурси; вправу «Згладжування конфліктів», яка проводиться з метою формування у студентів умінь з ефективного розв'язання конфліктів.

Тренінгові (соціально-психологічні тренінги) спрямовані на розвиток організаційних умінь, умінь управляти командою та взаємодією. Пропонуємо проводити триденний тренінг «Курс молодого керівника».

Проектні (групові, творчі, коротко- або довгострокові проекти) допомагають студентам здобувати знання, застосовувати самостійно набутий досвід, проявляти індивідуальність, творчість, особистісні якості, забезпечує сприятливі умови для активізації відповідальності студентів, формування партнерських стосунків.

Індивідуальний або груповий коучинг (зустрічі з лідерами-мотиваторами, колективні дискусії) відбувається обмін досвідом та повчання у неформальній обстановці.

Обґрунтовано, що застосування даних методів в навчально-виховному процесі закладів вищої освіти, будуть ефективно впливати на розвиток лідерських якостей у студентів – майбутніх менеджерів соціальної сфери.

ВИСНОВКИ

Відповідно до виконаних завдань дослідження нами були зроблені такі висновки:

1. Визначено сутність поняття «лідерство» та його типи і зробили такі висновки. Науковцями в багатьох їх працях доведено, що лідерство бере свій початок дуже давно і починає розвиватися разом з суспільством. Воно торкається будь-якої сфери життєдіяльності людини. З плином часу та розвитком людства змінювалися трактування феномену лідерства. Але його зміст та роль залишаються незмінними впродовж століть. Більшість науковців опираючись на власний досвід та знання обирають свій підхід до трактування поняття лідерства. Теж саме можна помітити досліджуючи феномен лідерства в різних науках. Філософія вважає, що лідерство може бути стихійним і в той же час неформальним. Соціологія та економіка стверджують, що лідерство залежить виключно від лідера та його авторитету, тобто статусу. Політологія розглядає лідера виключно с політичної точки зору, а саме як особу яка має владу, найчастіше як лідера партії. Психологія та педагогіка розділяють думку стосовно того, що лідером найчастіше може бути людина з особливими психологічними якостями та здібностями, які не є набутими, а з якими вона народилася.

Обґрунтовано, що лідерство ототожнюють з управлінням, тому від цього залежать критерії за якими розділяють стилі управління. Основні з них це такі як участь в організації, масштабність, вплив на оточуючих та підлеглих, за рівнем, за характером діяльності, за формою політичної участі та ін.

2. Досліджено роль лідерства у студентському середовищі в закладах вищої освіти та охарактеризовано соціально-психологічну характеристику студентської групи. Вчені розділяють думку стосовно того, що студентство є одним з найважливіших періодів життя людини, адже саме в цей час людина формується як особистість. Разом з тим вона розвиває навички взаємодії з

оточуючими, в неї присвоюються певні соціально-психологічні установки, формується її життєва позиція. Все це відбувається у студентському колективі тобто групі. Як зазначають вчені студентська група є офіційно створеною, в ній відбуваються різні процеси і вона є керованою. Внутрішньо студентська група поділяється ще на сім підгруп, які відрізняються стосунками студентів та їх родом діяльності.

Проаналізовано що існують різноманітні фактори впливу на інтеграцію групи в навчальний процес та на соціалізацію окремого студента в даній групі. Одним з впливовіших факторів є лідерство та лідерські здібності у студента. Саме наявність лідерських навичок у студента допомагають йому якнайшвидше влитися в колектив, набути в ньому певну вагому роль, взяти на себе певну відповідальність. Наступним впливовим фактором є соціально-психологічний клімат групи. Він охоплює взаємовідносини та спільну діяльність у групі. Також до нього можна віднести і формальне неформальне лідерство, вирішення та створення конфліктних ситуацій, спільну активність та підготовленість до навчання, стосунки з викладачами.

3. Охарактеризовано особистісно-професійні та лідерські якості у студентів – майбутніх менеджерів соціальної сфери. Розвиток лідерських якостей, безпосередньо залежить від сформованих професійних якостей людини. Науковці зазначають, що лідерські якості як сукупність певних властивостей, забезпечують вияв соціальної активності людини на спосіб реалізації особистих і колективних соціально значущих цілей. Вчені наводять багато характеристик лідера. Важливим є те, що сформовані лідерські якості, позитивно впливають на успішність людини у житті. Також вчені наводяться потенційні якості лідера: загально-професійні, творчі, соціально-психологічні та соціально-комунікативні якості. Адже, людина з сформованими лідерськими якостями, всебічно розвинута та прагне досягати високих цілей. Загалом, можна сказати, що лідери мають унікальний набір

досить стійких і не мінливих у часі якостей, що відрізняли їх від інших людей.

4. У дослідженні обґрунтовано педагогічні умови та етапи формування лідерських якостей студентів. Кожен науковець виділяє для себе певні педагогічні умови але також можна помітити, що в багатьох аспектах вони є тотожними. Автори виділяють такі основні педагогічні умови формування лідерських якостей як урахування специфіки формування лідерських якостей студентів у поза аудиторній діяльності, розвиток в них стійкої мотивації до формування їхніх лідерських якостей, стимулювання рефлексивного ставлення до процесу формування лідерських, здійснення постійного моніторингу рівня сформованості у студентів лідерських якостей. На сучасному етапі завданням вищої освіти в першу чергу має бути виконання та дотримання цих педагогічних умов задля ефективного розвитку лідерських якостей у студентів.

5. Розробивши та провівши експериментальне дослідження та здійснивши аналіз його результатів, ми можемо стверджувати, що отримані результати під час експерименту надали можливість виявити рівень сформованості лідерських якостей у студентів – майбутніх менеджерів соціальної сфери. Програма та аналіз результатів дослідження включає бесіду, анкетування, спостереження, аналіз, опис, узагальнення, яке було проведено зі студентами п'ятих, шостих курсів. Згідно проведеного дослідження, було визначено достатньо позитивний рівень лідерських здібностей. Анкетування показало, що студенти мають середній рівень лідерських якостей. Дане дослідження говорить про те, що результати досить непогані але є куди прагнути. Саме тому, важливо описати рекомендації, щодо удосконалення лідерських якостей.

6. Згідно проведеного дослідження, нами були розроблені практичні рекомендації щодо удосконалення розвитку лідерських якостей у менеджерів соціальної сфери:

- вдосконалення навчально-методичної бази спеціальності соціальна робота;
- включення в навчальні дисципліни модулів з основ лідерства;
- підвищувати науково-методичний рівень та професійні компетентності викладачів, розвивати їх готовність до запровадження педагогічних інновацій у навчально-виховному процесі при формуванні лідерських якостей у студентів;
- використання інноваційних методів та технологій у навчальному процесі;
- періодично застосовувати психолого-педагогічні діагностики спрямовані на виявлення рівня сформованості лідерських якостей у студентів;
- залучення студентів до навчальної та позанавчальної діяльності, яка сприятиме прояву та розвитку лідерських якостей.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ АВТОРОМ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ МАГІСЕРСЬКОЇ РОБОТИ

1. Юрченко Н. С. Розвиток лідерських якостей студентів в умовах ЗВО / Одинадцята міжнародна науково-практична конференція «Актуальні дослідження в соціальній сфері» // Одеса – ОНПУ – 2018 С. 191–193.
2. Юрченко Н. С. Розвиток лідерського потенціалу молоді як один із чинників успішної євроінтеграції / Ольвійський форум – 2018: стратегії країн Причорноморського регіону в геополітичному просторі «Реалізація євроінтеграційної політики України: суспільно-політичний та безпековий аспект» // ЧНУ ім. Петра Могили – 2018 – С.125–126.
3. Юрченко Н. С. Теоретичний аналіз поняття «лідерський потенціал» / «Могилянські читання – 2018: Досвід та тенденції розвитку суспільства в Україні: глобальний, національний та регіональний аспекти»; Одинадцята

міжнародна науково-практична конференція «Актуальні дослідження в соціальній сфері» // ЧНУ ім. Петра Могили – 2018 – С. 95–97.

4. Юрченко Н. С. Лідерський потенціал студентів: поняття та основні складові / Студентські наукові студії: Молодіжний науковий журнал. – Миколаїв: Вид-во ЧНУ ім. Петра Могили, 2019. – р Випуск 35(79).

АНОТАЦІЯ

Юрченко Н. С. Розвиток лідерських якостей у студентів – майбутніх менеджерів соціальної сфери. – Рукопис.

Магістерська робота зі спеціальності 231 – Соціальна робота. – Чорноморський національний університет імені Петра Могили, Миколаїв, 2019.

Магістерська робота присвячена науковому обґрунтуванню теоретичних засад та розробці практичних рекомендацій щодо підвищення ефективності розвитку лідерських якостей у студентів – майбутніх менеджерів соціальної сфери. Визначено сутність поняття «лідерство» та його типи. Охарактеризовано роль лідерства у студентському середовищі. Обґрунтовано педагогічні умови та етапи формування лідерських якостей студентів. Проаналізовано професійні та лідерські якості характерні для студентів – майбутніх менеджерів соціальної сфери. Розроблено програму та аналіз результатів дослідження рівня лідерських якостей у студентів – майбутніх менеджерів соціальної сфери. Запропоновано практичні рекомендації, щодо удосконалення розвитку лідерських якостей у студентів – майбутніх менеджерів соціальної сфери.

Ключові слова: лідер, лідерство, лідерські якості, студентський вік, студентська група, педагогічні умови.

АНОТАЦИЯ

Юрченко Н. С. Развитие лидерских качеств у студентов – будущих менеджеров социальной сферы. – Рукопись.

Магистерская работа по специальности 231 – Социальная работа. – Черноморский национальный университет имени Петра Могилы, Николаев, 2019.

Магистерская работа посвящена научному обоснованию теоретических основ и разработке практических рекомендаций по повышению эффективности развития лидерских качеств у студентов – будущих менеджеров социальной сферы. Определена сущность понятия «лидерство» и его типы. Охарактеризована роль лидерства в студенческой среде. Обоснованы педагогические условия и этапы формирования лидерских качеств студентов. Проанализированы профессиональные и лидерские качества характерны для студентов – будущих менеджеров социальной сферы. Разработана программа и анализ результатов исследования уровня лидерских качеств у студентов – будущих менеджеров социальной сферы. Предложены практические рекомендации по совершенствованию развития лидерских качеств у студентов – будущих менеджеров социальной сферы.

Ключевые слова: лидер, лидерство, лидерские качества, студенческий возраст, студенческая группа, педагогические условия.

ANNOTATION

Yurchenko N. S. Development of leadership qualities in students – future managers of the social sphere. – The Manuscript.

Master's work in specialty 231 – Social work. – Petro Mohyla Black Sea National University, Nikolaev, 2019.

The master's thesis is devoted to scientific substantiation of theoretical foundations and development of practical recommendations for improving the effectiveness of leadership development in students – future managers of the social sphere. The essence of the concept "leadership" and its types are determined. The

role of leadership in the student environment is described. The pedagogical conditions and stages of leadership qualities formation of students are substantiated. Professional and leadership qualities common to students – future managers of the social sphere are analyzed. The program and the analysis of the research results on the level of leadership skills of students – future managers of the social sphere are developed. Practical recommendations for the improvement of leadership skills development of students – future managers of social sphere are offered.

Key words: leader, leadership, leadership qualities, student's age, student group, pedagogical conditions.